



**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat de Filosofia i Lletres

Memòria del Treball de Fi de Grau

Repensant la teoria social marxista.

Una anàlisi de l'obra de Domenico Losurdo

Sebastià Feliu Cantallops

Grau de Filosofia

Any acadèmic 2018-2019

DNI de l'alumne: 43197607L

Treball tutelat per: Tomeu Sales Gelabert
Departament de Filosofia

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	SI	NO	SI	NO

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	2-4
2. MARC TEÒRIC	4-6
3. CRÍTICA A LA TRADICIÓ LIBERAL	6-10
4. LA LLUITA DE CLASSES	10-15
5. MARXISME OCCIDENTAL O MARXISME ORIENTAL?	15-20
6. CONCLUSIONS	20-23
7. BIBLIOGRAFIA	23-24

1. INTRODUCCIÓ

“És imprescindible un balanç històric profund: l'anàlisi de la història ha de marxar al pas amb els esforços per l'aprofundiment i perfeccionament de la teoria que, per la seva banda, està cridada a llançar nova llum sobre el balanç històric. El nostre Marx – per reprendre la formulació de Gramsci- no pot ser ni el de Plekhanov, ni tampoc el de Diamat i dels ideòlegs del règim que van robar a un gran pensament revolucionari el seu enorme potencial crític i van intentar reduir-lo a una mena de teologia de l'estat ”¹

Domenico Losurdo

La necessitat d'una història interna de la teoria és fonamental per al marxisme. No obstant això, les condicions dels descobriments intel·lectuals del marxisme són, fonamentalment, resultat de l'aparició de determinades contradiccions de la societat capitalista. Així, la crisi oberta pel neoliberalisme² arreu del món, i per les seves conseqüències econòmiques, polítiques socials i ideològiques, constitueix la condició negativa per a una renovació del marxisme. El marxisme té, a partir d'aquesta crisi estructural, una nova justificació històrica, un objecte per les seves anàlisis, i una ocasió per a una autocrítica radical que és, al mateix temps, la crítica de l'ordre capitalista. La desaparició de la Unió Soviètica i dels països del socialisme real no va implicar la fi del marxisme.

Més que a la fi del marxisme, assistim a un renaixement dispers de diversos marxismes, aspecte que actualment continua tenint molts interrogants i multitud d'interpretacions. Aquestes requeriran per part dels filòsofs, historiadors polítics i altres científics socials de resultats i respostes com ara la crítica de la filosofia política que va trobar un nou alè en els assajos de Domenico Losurdo sobre el liberalisme, la lluita de classes i el marxisme occidental.

Precisament, en aquest sentit, basarem la nostra investigació en un objectiu fonamental: la crítica de Domenico Losurdo a la teoria social marxista ,que intentarem esbrinar sense pretensió d'exhaustivitat.

¹Losurdo, D., “Después del diluvio: ¿retorno a Marx? a *Marx ahora*, Revista Internacional, nº 2, La Habana, 1996, pàg. 41.

²El neoliberalisme es un conjunt de fenòmens polítics, socials i econòmics en diversos nivells complexos. L'objectiu és una llibertat total del comerç en general, reduir la ingerència de l'Estat en l'economia i reduir la despesa pública. El neoliberalisme és inseparable d'imperialisme i globalització, i és fonamentat totalment en capitalisme. Va sorgir com una solució a la crisi econòmica mundial en la dècada de 1970, a través de l'escola monetària de Milton Friedman. Vegeu Kotz, D. , *Building Socialism theoretically: Alternatives to capitalism and the invisible hand*, 2000, a *Science and Society*, pàgs. 94-108.

Per poder tenir una perspectiva del seu projecte teòric en quan als aspectes apuntats, hem analitzat algunes de les seves obres més significatives³.

No obstant això, pensem que abans és necessari veure, breument, el marc teòric sobre el que la seva filosofia se sustenta.

Les preguntes de partida en la nostra recerca son:

- *Quines contradiccions presenta la tradició liberal per Domenico Losurdo?*
- *Existeix ara la lluita de classes?*
- *Domenico Losurdo: marxisme oriental o marxisme occidental?*

Per donar resposta a aquestes qüestions, el nostre treball es dividirà en sis capítols i la bibliografia emprada.

Les fonts que utilitzarem per a la investigació seran obres generals, obres específiques i articles que relacionarem en l'apartat bibliogràfic. Per l'elaboració del nostre assaig hem emprat tres obres de Domenico Losurdo.

No obstant això, el total de referències bibliogràfiques no es compon exclusivament de les cites textuais, sinó que s'amplia a aquelles més específiques, explicitades com a nota a peu de pàgina i referides a aquells apartats concrets i singulars sobre cadascuna de les temàtiques. Totes les obres figuren, doncs, citades en el cos del text o en les notes a peu de pàgina.

La metodologia utilitzada ha estat l'hermenèutica. Terme aquest que prové de l'expressió grega *hermeneúcin* que significa l'art d'interpretar. El propòsit de l'estudi investigador queda establert utilitzant els cànons respectius a partir de la revisió bibliogràfica de cada text o llibre usat per al procés d'investigació, i és necessari arribar fins a les profunditats del contingut, constantment identificant els elements que es van trobant i donant-li estructura, buscant especificar característiques i trets importants de qualsevol fenomen trobat, descrivint les categories, les subcategories i tendències respectives que complementin de manera única el conglomerat del contingut trobat per al seu estudi.

Per a Hans-Georg Gadamer, el mètode hermenèutic és un instrument d'adquisició de coneixement dins de la tradició humanística: es basa en textos. El text és l'objecte i al mateix temps el punt de partida i esdeveniment d'aquesta comunitat metodològica perquè la seva preocupació és la relació entre aquest text i el seu

³ *Contrahistoria del liberalismo*, 2005, Madrid, El Viejo Topo; *La lucha de clases: una historia política y filosófica*, 2014, Madrid, El Viejo Topo y *El marxismo occidental...* 2019, Madrid, Trotta.

escriptor, el seu lector, el seu llenguatge i alguna perspectiva del món. L'autor apunta: "l'hermenèutica té tres moments: comprensió, interpretació i aplicació. Aquests contribueixen a la comprensió de l'hermenèutica més com un saber fer que requereix d'una particular fi, que com un mètode disponible"⁴. Per la seva banda, Ángel Francisco Sánchez, senyala que en primer lloc hem de cercar el textos per després interpretar-los. Per tant, per aquest autor, "l'hermenèutica és un mètode d'investigació que contribueix a la creació del coneixement"⁵.

La consolidació de coneixements bibliogràfics de la temàtica i l'estudi acurat de les fonts han estat pautes imprescindibles abans de passar a estructurar i redactar l'assaig. Sense aquests processos d'elaboració no hagués estat possible la nostra investigació.

2. MARC TEÒRIC

Domenico Losurdo (1941-2018) fou un historiador italià, escriptor, professor universitari i un dels filòsofs més representatius del corrent marxista del segle XX⁶. Les seves preses de posició sobre temes d'actualitat el van convertir en referent per als nous moviments.

El terme marxista, en aquest cas, resulta imprecís, per ser massa específic. L'eix dels seus estudis és una relectura crítica de la tradició liberal de la filosofia a partir de l'estudi de la Història de la filosofia política clàssica alemanya, des de Emanuel Kant a Friedrich Hegel i Karl Marx. Un altre dels seus focus d'atenció és l'obra de Antonio Gramsci. Es considerat un dels marxistes europeus més originals, perquè va abordar des del marxisme les qüestions més difícils, les batalles que ningú podia o volia lliurar. Va ser original, perquè va ser leninista: flexible en els nous desenvolupaments teòrics i polítics, indiferent a la lluentor de la novetat per si mateixa, defensant en soledat una concepció efectivament global del comunisme i perquè de fet, replanteja profundament el marxisme davant els fets històrics de les últimes dècades proposant una relectura decididament heterodoxa de Karl Marx. I va ser original perquè el seu treball teòric, d'enorme exigència acadèmica, mai va impedir una militància constant al comunisme.

⁴ Gadamer, H., *Verdad y método*, 1993, Salamanca, Edit. Sígueme, pàg. 378.

⁵ Sánchez Escobar, A., "El método hermenéutico,..." en *CAUCE, Revista de Filología y su Didáctica*, 24, 2001, págs. 295-323.

⁶ Losurdo, D. *El marxismo occidental*,... 2019, Madrid, Trotta; *Contrahistoria del liberalismo*, 2005, Madrid, El Viejo Topo.

Encara que, podem dir també que ha estat, sens dubte, un intel·lectual contradictori. Tot i haver escrit obres reivindicables des de l'esquerra antiburocràtica i antiestalinista, com la destacable *Contrahistoria del liberalismo* (2005), Domenico Losurdo ens deixa un llegat històric ple també d'obres qüestionables des de posicions revolucionàries i democràtiques (*Stalin. Història i crítica d'una llegenda negra*, 2008).

Va escriure i va militar per evitar nous triomfs del racisme, el colonialisme, el masclisme, l'imperialisme.

La polèmica sobre el materialisme ha acompanyat la major part de les cruïlles polítiques i crisi de la societat moderna, possiblement fins i tot la història sencera de la filosofia. Les conseqüències d'aquesta tensió teòrica no només afecta les nostres concepcions teòriques, sinó que comprometen una qüestió moral irrenunciable associada al model polític des del qual la tradició occidental es comprèn a si mateixa i des del qual contemplem avui com els seus pilars es van convertint en carrerons sense sortida. En aquest sentit es fa urgent la reconstrucció de la teoria marxista a partir d'una rigorosa base lògica lliure de tota argot metafísica i sentimental, una cosa compatible amb el compliment dels ideals marxistes com ara els ideals d'autorealització, auto-desenvolupament dels individus, de solidaritat, comunitat i emancipació política.

Repensant, un dels aspectes principals de la teoria de Karl Marx i Friedrich Engels és el materialisme històric: "El materialisme històric entén la història com un procés basat en l'acció concreta dels éssers humans amb la natura i amb els altres homes, i en les condicions materials de l'existència dels individus. Comprendre una societat no és comprendre les seves idees o les imatges que aquesta societat té de si mateixa (doncs són reflexos ideològics), sinó analitzar el que els éssers humans fan per dominar la naturalesa per a la reproducció de la seva pròpia vida gràcies a la seva activitat"⁷.

Per tant, podem dir que la teoria del materialisme històric és el fruit del gran descobriment que va fer Karl Marx en la interpretació de la història. En aquest sentit, Engels manifestà: "Així com Charles Darwin va descobrir la llei del desenvolupament de la natura orgànica, Karl Marx va descobrir la llei del desenvolupament de la història humana: el fet tan senzill, però ocult fins ell sota la mala herba ideològica, que l'home necessita, en primer lloc, menjar, beure, tenir un sostre i vestir-se abans de poder fer

⁷ Marx i Engels, *La ideologia alemana*, traducció de Wenceslao Roces, 2014, Madrid, Akal (I,A,2), pàgs. 19-29.

política, ciència, art, religió,(...) per tant, la producció dels mitjans de vida immediats, materials, i per tant, la corresponent fase econòmica de desenvolupament d'un poble o d'una època és la base a partir de la qual s'han desenvolupat les institucions polítiques, les concepcions jurídiques, les idees artístiques i fins i tot les idees religioses dels homes i d'acord amb la qual han de, per tant, explicar-se; i no a l'inrevés, com fins llavors s'havia vingut fent”⁸.

3. CRÍTICA A LA TRADICIÓ LIBERAL

El liberalisme és la tradició de pensament que centra la seva preocupació en la llibertat de l'individu⁹. El seu origen està lligat als inicis del racionalisme il·lustrat europeu del segle XVIII, així com als orígens del capitalisme mercantil i industrial. Els seus principals autors clàssics són Locke, John Stuart Mill i Adam Smith, que van subratllar la seva creença en el lliure mercat i el dret natural, l'utilitarisme i el progrés¹⁰. Com pot ser llavors que aquesta llibertat pugui en els seus orígens considerar als treballadors assalariats com a simples instruments de treball o pugui anar de la mà de la teorització de despotisme o pugui persistir l'esclavitud al món colonial?¹¹.

La percepció que tots en tenim associa aquest terme a democràcia, a la llibertat, a la tolerància, a l'obertura (...) valors tots ells clarament positius. No obstant això, ens demanem en quina mesura aquesta visió es deu a la pròpia autolegitimació del liberalisme o bé respon a fets reals i històrics?

Segons Domenico Losurdo, la tradició liberal s'entén millor en termes de l'exclusió (racisme / esclavitud / eugenèsia / genocidi). D'aquesta manera, investiga i reflexiona sobre aquestes contradiccions construint així una contrahistòria que mostra la dificultat que té unir la seva defensa teòrica de la llibertat amb la realitat política i social del moment, que molts d'aquests autors van intentar legitimar o justificar a través del seu treball teòric.

Les idees polítiques liberals van ser les responsables de la fi de l'Antic Règim, esgrimint les llibertats individuals, enfront del poder absolut. No obstant això, aquesta ideologia o conjunt d'idees polítiques no pot identificar-se amb la llibertat sense més.

⁸ Engels, F. “Discurso ante la tumba de Marx” a Marx y Engels Obras escogidas, t. II, 1952, Moscú, Edit. Esp., pàg. 155.

⁹ Losurdo, D. *Contrahistoria del liberalismo*, pàg.11.

¹⁰ Appleby, J., *Liberalism and Republicanism in the Historical Imagination*, 1992, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, pàg. 58.

¹¹ Losurdo, D. *Contrahistoria del liberalismo*, pàgs. 126 i ss.

No podem obviar -recalca Domenico Losurdo- que malgrat la seva utilitat en el trànsit de l'Antic al Nou Règim, es tractava d'un dogma de classe: de la classe burgesa, perquè les idees de sobirania nacional, de divisió de poders, de defensa dels drets individuals i de llibertat econòmica, estaven ja fermament assentades en importants capes de la societat europea, i no van deixar de desenvolupar-se fins esquerdar definitivament els principis de l'Antic Règim imposats per la Restauració. I per això, sempre ha tendit a la defensa dels interessos del grup dominant. Com ja va dir en el segle passat René Rémond, el liberalisme tendeix a mantenir la desigualtat social¹². Per això no només tolera l'esclavitud sinó que l'afavoreix i la justifica.

Domenico Losurdo ens demostra que l'esclavitud i l'imperialisme -de qualsevol tipus- no és que romanguí residualment en els inicis del liberalisme sinó que és consubstancial a ell i que, fins i tot, aconsegueix el seu màxim desenvolupament després del triomf liberal. Nacions tradicionalment liberals com Anglaterra o Holanda van estar més implicades que ningú a la tracta negrera.

Per tant, el llistat de contradiccions perfectament documentades a *Contrahistoria del liberalismo* és exhaustiu i abasta l'evolució del liberalisme durant els segles següents al XVII per exemple quan assenyala, ja en ple segle XIX com un altre referent del liberalisme, John Stuart Mill que encara que era contrari d'entrada a l'esclavitud argumenta com aquesta pot ser lícita per a qui "assumeix la tasca d'educar les tribus salvatges"; és a dir com a mitjà necessari per conduir-les al món del treball i "fer-les útils per a la civilització i el progrés"¹³.

Com podem veure, les referències legitimadores a situacions de dominació i barbàrie són habituals al llarg de la història per part dels principals exponents del liberalisme. Un altre exemple el trobem en Thomas Paine que en plena guerra contra la metròpoli considera Anglaterra : “ una potència bàrbara i infernal que ha incitat als indis i negres a destruir-nos”¹⁴. També Benjamin Franklin esmenta en la seva *Autobiografia* que: “si forma part del disseny de la Providència destruir aquests salvatges per tal de donar espais als cultivadors de la terra, me sembla probable que el rom sigui l'instrument més adient”¹⁵.

¹² Rémond, R. “La edad del liberalismo” a *Introducción a la historia de nuestro tiempo*, Vol. I, El Antiguo Régimen y la Revolución, 1750-1815, 1980, Barcelona, Vicens Vives, pàgs. 17-44.

¹³ Losurdo, D. *Contrahistoria del liberalismo*,... pàg. 183.

¹⁴ *Ibidem*, pàg. 139.

¹⁵ *Ibidem*, pàg. 121.

Però és més, pares del liberalisme, com John Locke, John Calhoun¹⁶ o John Stuart Mill¹⁷, com hem vist, van defensar la institució de l'esclavitud en major o en menor grau, encara que altres com Montesquieu¹⁸ o el mateix libertador Simón Bolívar, la censuraven amb claredat.

Per la seva banda, John Locke tan criticava el servilisme autocràtic de la monarquia absoluta com justificava l'esclavitud a les colònies. És sens dubte l'últim dels grans filòsofs que argumenta a favor de l'esclavitud absoluta i perpètua¹⁹.

La situació en el segle XVIII va arribar a tal extrem que era més difícil que un esclau d'una colònia britànica aconseguís la manumissió²⁰ que un altre que hagués viscut a l'antic Imperi Romà.

Si ja de per si molts liberals justificaven l'esclavitud, amb moltes més raons, ho feien del servilisme. Els reclutes de mariners i de soldats eren pràctiques habituals en el món anglosaxó en els segles XVIII i XIX. Degut a la duresa d'aquests oficis i l'alta taxa de mortalitat, les autoritats metropolitanes es veien obligades a recórrer a mètodes dràstics per mantenir en servei les més de 700 naus de guerra que solcaven i mantenien el seu imperi. Una forma de servitud que no guardava tot just diferències amb l'esclavitud.

Arribats a aquest punt, Domenico Losurdo es planteja una qüestió: es pot ser liberal i esclavista al mateix temps? La resposta es sí. En ser classista, aquesta ideologia, defensa els drets i llibertats de la classe dominant, negant totes aquestes prerrogatives a marginats, pobres, rodamóns, orfes, i minories ètniques. La idea ciceroniana²¹ que alguns pobles eren indignes de la llibertat es mantenia amb èmfasi en l'ideari liberal.

Per a John Stuart Mill els anglosaxons eren a la cúspide civilitzatòria, ja que havien contribuït al progrés general de la humanitat²². Per això, la submissió d'altres pobles, teòricament bàrbars, no només era possible sinó desitjable. Però en aquesta

¹⁶ Ibídem, pàg. 13.

¹⁷ Ibídem, pàgs. 16-17.

¹⁸ Ibídem, pàg. 18.

¹⁹ Locke, J. *Segundo Tratado sobre el Gobierno Civil*, Capítulo IV, traducció de C. Mellizo, 2014, Madrid, Alianza Editorial.

²⁰ A Roma, la més freqüent de les causes d'extinció de l'esclavitud és la manumissió, és a dir, l'acte voluntari de l'Amo que conté una declaració expressa en el sentit de concedir la llibertat a l'esclau. Se l'anomena així perquè per mitjà d'ella l'Amo allibera l'esclau de la *manus*, que és la designació genèrica de tota potestat familiar en dret romà primitiu.

www.encyclopedia-juridica.biz14.com/d/manumisi3n/manumisi3n.htm

²¹ Cicer3n, *La Rep3blica*, Trad. F. Miguel del Rinc3n S3nchez, 2014, Madrid, Alianza, DR II p3gs. 50-52.

²² Losurdo, D. *Contrahistoria del liberalismo*,... p3g. 13.

defensa classista , els ideòlegs liberals van molt més enllà: en cas que dins el propi país civilitzat es produís una barbàrie interna -revoltes, manifestacions, vages- que amencés l'estabilitat, és possible suprimir temporalment les llibertats i establir un govern dictatorial. Aquesta idea la va defensar en el seu dia Montesquieu.

Com hem dit, la llista de contradiccions a *Contrahistoria del liberalismo* entre fets i discursos és llarguíssima però l'objectiu del filòsof no és elaborar un memorial de greuges sinó conduir-nos fins al present per qüestionar-nos si en l'actualitat el liberalisme manté o no el mateix tipus de contradiccions.

No en va el pensament liberal ha arribat fins als nostres dies insistint en la necessitat de la competència entre individus en l'àmbit del mercat, amb l'objectiu d'aconseguir el desenvolupament de la riquesa social i de les forces productives. Però el mercat no s'ha desenvolupat al marge de grans contradiccions, conflictes i tensions que poc tenen a veure amb la lliure competència. Lluny de ser el lloc on tots els individus es troben lliurement com a venedors o compradors de mercaderies, tal com podem constatar en tota la seva argumentació, durant segles, el mercat ha funcionat com un espai d'exclusió i de deshumanització difícil de igualar, en paraules de Domenico Losurdo²³. Sense anar més lluny el nombre de morts produïts pel sistema esclavista que tant va fer per configurar l'ordre econòmic actual, supera les baixes de les dues grans guerres mundials. I és que convé recordar que durant segles homes i dones negres han servit de pura mercaderia, però també serfs blancs eren adquirits per contracte "al mercat". En nom del mercat han estat reprimides coalicions obreres i negats drets socials bàsics de manera brutal sempre, això sí, amb la legitimitació liberal del respecte a les regles del mercat lliure.

Domenico Losurdo evidència tant el fet que el culte liberal al mercat ha servit per ocultar i / o legitimar enormes tragèdies que han permès la configuració de les relacions de poder econòmic i polític actuals com que si el liberalisme ha acabat acceptant la inclusió de gent de color, treballadors , treballadores o drets socials bàsics en el seu propi marc conceptual no ha estat tant producte de la seva obertura sinó com a conseqüència de convulses lluites socials i polítiques sovint amb dramàtiques conseqüències per als seus defensors.

Per tant, posa en relleu la tensió existent entre dues "pulsions" contraposades al si del món liberal: els liberals celebren, d'una banda, la "llibertat" i l'autogovern",

²³ *Ibidem*, pàgs. 333-334.

mentre que per l'altre defensen aquests valors en el marc de una comunitat reduïda als propietaris.

No es tracta tant d'una flagrant contradicció entre teoria (defensa de la llibertat) i pràctica (esclavitud, explotació), com d'una tensió entre uns ideals emancipadors i la seva aplicació únicament a un grup restringit de propietaris, amb la consegüent exclusió de la majoria de la humanitat. Això no vol dir que la contradicció desaparegui o que no sigui percebuda pel món liberal. De fet, dins d'aquest, les pràctiques contràries a la llibertat poden ser titllades d'hipocresia, com veurem més endavant. Significa, més aviat, que la contradicció existent entre teoria i pràctica no ha de dur a menysvalorar els ideals liberals en si mateixos, ja que quan aquests són estesos al conjunt de la humanitat tenen un fort potencial emancipador²⁴.

4. LA LLUITA DE CLASSES

*"Pel que a mi es refereix, no em cap el mèrit d'haver descobert l'existència de les classes en la societat moderna ni la lluita entre elles. Molt abans que jo, alguns historiadors burgesos havien exposat ja el desenvolupament històric d'aquesta lluita de classes i alguns economistes burgesos l'anatomia econòmica d'aquestes"*²⁵

Karl Marx

La crítica que hem vist que fa Domenico Losurdo al liberalisme, a la democràcia liberal i a la tradició revolucionària es fonamental per entendre la seva obra, al mateix temps que proclama la llibertat de l'individu, també se val de la força de treball de les classes treballadores considerades com a eines per aconseguir un fi.

Ara, Domenico Losurdo analitza la vigència de la lluita de classes con a concepte d'anàlisi del conflicte social en totes les seves vessants concretant-se no només en la lluita entre la classe propietària i la treballadora, sinó també en l'explotació d'una nació per una altra o de les dones per part dels homes.

²⁴ Hi ha una clara analogia entre la proposta de l'anàlisi de la història del liberalisme que fa Domenico Losurdo i la que fa David Harvey a l'obra *Breve historia del Neoliberalismo*, 2015, Madrid, Akal. Aquest autor critica la pràctica neoliberal que s'ha estès arreu del món sent la seva funció afavorir l'acumulació de capital i el domini de classe. Es tracta d'una política que exerceix una "destrucció creativa" que desmantellarà els estats del benestar, la sobirania estatal, la protecció social, els drets laborals i que imposarà una nova manera de viure i de pensar. Diu: "Els homes necessitats no són homes lliures" (p. 201) Per tant, no hi pot haver llibertat si el neoliberalisme produeix desigualtat.

²⁵ Marx, K., Carta a Joseph Weydemeyer, 5 de març de 1852.

No és la “lluita de classes” un terme més propi del segle XX que de les democràcies contemporànies? Marx va teoritzar que el sistema capitalista inevitablement empobriria a les masses treballadores a mesura que la riquesa es concentrés en les mans d'uns pocs cobdiciosos, provocant crisis econòmiques i multiplicant el conflicte entre els rics i els treballadors. Davant les noves pràctiques polítiques i les seves mesures, ha augmentat tan notablement la desigualtat social, que tal vegada no és tan absurd revisar el concepte de “lluita de classes”. És massa senzill trobar estadístiques que demostrin que els rics són cada vegada més rics i la “classe mitjana” i els pobres cada vegada més pobres.

La tradició d'aquest concepte té els seus fonaments més reconeguts en les aportacions de Karl Marx i Friedrich Engels²⁶, com hem dit, obrint així un ampli ventall d'interpretacions a partir de les afinitats polítiques, fins i tot, en altres corrents ideològics clarament diferenciats com és el cas de l'anarquisme. En aquest sentit, Domenico Losurdo assenyala que mentre que per a Karl Marx, la lluita de classes és el motor del procés històric i social, per Simone Weil "és un moment moralment privilegiat en la història i en la vida dels homes"²⁷.

Malgrat això, el concepte de lluita de classes també ha estat objecte de profundes malversacions ja sigui dins de la dreta o alguns sectors de l'esquerra que majoritàriament l'han reduït a una estretor economicista.

No obstant, es pot interpretar de manera més amplia “com les tensions que s'expressen en (...) una sèrie de relacions més o menys servils imposada per un poble a un altre a escala internacional, per una classe a una altra en l'àmbit d'un país i per l'home a la dona en l'àmbit de la mateixa classe”²⁸.

D'aquesta manera, la lluita de classes és una conceptualització que no només abasta els antagonismes inherents entre diferents sectors o classes socials com s'assumeix habitualment, sinó que, s'estén per tot el corpus del conflicte social i les seves múltiples manifestacions atorgant-los els matisos històrics que donin lloc.

A partir d'això podem dir que: "(...) cada individu (i fins i tot cada grup) està situat en un conjunt contradictori de relacions socials, i a cadascuna d'elles se'ls va assignar papers diferents. El sistema capitalista mundial, lluny de basar-se en una de

²⁶ La publicació del *Manifest del Partit Comunista* de 1848 constituirà un important referent.

²⁷ Losurdo, D. *La lucha de clases: una historia política y filosófica*, 2014, Madrid, El Viejo Topo, pàg. 365.

²⁸ *Ibíd.*, pàg. 27.

sola, és un entramat de múltiples i contradictòries. El que decideix la col·locació d'un individu (o d'un grup) és, d'una banda, la jerarquització d'aquestes relacions socials d'acord amb la seva rellevància política i social d'una situació concreta i determinada, i d'altra l'opció política de l'individu (o del grup)"²⁹.

Si prenem seriosament l'afirmació de Marx que: "La història de tota les societats que han existit fins als nostres dies, és la història de les lluites de classes"³⁰, ens demanarem "*lluita de classes*" o "*lluites de classes*"?

Domenico Losurdo proposa una interpretació de la categoria marxista del concepte i manifesta que ja trobem a la pròpia obra de Karl Marx i Friedrich Engels, en el *Manifest del Partit Comunista* de 1848, una noció molt més àmplia del concepte "lluita de classes", com hem dit, una noció que aspira a ser una "teoria general del conflicte social", situant aquest conflicte –enfront d'altres paradigmes de l'època" en una dimensió estrictament històrica. Trobem el plural "lluites de classes", una multiplicitat de configuracions de les que poden formar part les lluites nacionals, les de l'emancipació femenina, els mateixos conflictes internacionals o, potencialment, totes les formes de conflicte social. Així, "Lluites de classes" constitueixen un *genus* sota el qual es subsumeixen diferents *species*³¹.

Tal com assenyala el filòsof, davant d'una falsa dicotomia entre paradigmes de redistribució o reconeixement, les lluites dels esclaus, dels obrers, de les dones o dels pobles oprimits, sempre han tingut en el pla ètic una dimensió de reconeixement: "tan diferents com els subjectes són els continguts de la lluita de classes, però sempre podem trobar un mínim comú denominador: en el pla econòmic-polític és l'objectiu de modificar la divisió del treball (en l'àmbit internacional, en el de la fàbrica i en el de la família); en el pla polític- moral és l'objectiu de superar els processos de deshumanització i cosificació que caracteritzen la societat capitalista: l'objectiu és el reconeixement "³². El que sí vol deixar clar és que tant històrica com filosòficament "és impossible delimitar clarament la lluita per la redistribució de la lluita pel reconeixement"³³. D'altra banda, Domenico Losurdo sosté que l'anàlisi marxista,

²⁹ *Ibíd.*, pàg. 142.

³⁰ Marx, C. "El Manifiesto del Partido Comunista" a *Obras Escogidas* en 3 Toms. Tom I, Moscú. Edit. Progreso, 1976, pàgs. 99–140.

³¹ Losurdo, D. *La lucha de clases: una historia política y filosófica*, pàg. 64.

³² *Ibíd.*

³³ *Ibíd.*, pàg. 115.

tractant de ser ariet contra tot tipus d'opressió, evita qualsevol simplificació i s'esforça per tenir en compte la multiplicitat de formes amb què es manifesta el conflicte social³⁴.

Per ell, els conflictes entre les diferents classes dominants també son lluita de classes –conflictes entre la burgesia i l'aristocràcia, o entre les diferents burgesies nacionals- i que dintre de les lluites emancipadores, el panorama és complicat. D'aquesta manera, apunta el filòsof que, sota aquesta categoria s'haurien de diferenciar, al menys, tres tipus de conflictes i de subjectes: “la lluita on els protagonistes són els pobles en condicions colonials, semicolonials o d'origen colonial; la lluita que protagonitza la classe obrera a la metròpoli capitalista –en la que se centra la reflexió de Marx i Engels-; i la lluita de les dones contra “l'esclavitud domèstica”³⁵.

Cadascuna d'aquestes lluites, diu Domenico Losurdo, “posa en qüestió la divisió del treball vigent a escala internacional, nacional i familiar” i amb això, “ posem en qüestió les tres “relacions de coerció” fonamentals que constitueixen el sistema capitalista en conjunt”³⁶. Aquesta distinció no només podem trobar-la -de manera més o menys explícit, més o menys sistematizador en els propis escrits de Karl Marx i Friedrich Engels, sinó que també podem rastrejar en la pràctica i en el pensament polític de Lenin i Mao³⁷. Es tracta de posar fi a aquella imatge que caricaturitza el pensament marxista com una teoria únicament interessada en el conflicte capital- treball, com un pensament que pensa que el capitalisme tendeix a dissoldre en l'aire tota complexitat històrica.

Davant d'aquesta visió Domenico Losurdo ens presenta un Karl Marx interessat, política i teòricament, en les lluites d'emancipació nacional d'Irlanda i Polònia, alguna cosa que a primera vista no podria encaixar en aquest esquema que redueix tot a lluites entre burgesia i proletariat. Tampoc encaixaria en aquest esquema l'enorme interès que li suscitava la Guerra de Secessió Nord-americana i el seu declarat entusiasme pels unionistes del nord. Llavors, si des dels seus orígens el marxisme té una visió plural del conflicte social *per què s'ha tendit a caure des de les seves pròpies files, en nombroses ocasions, en una anàlisi monocromàtic de la realitat social?* No és fa gens senzill contestar. Part de la culpa la podem atribuir al propi Karl Marx i Friedrich Engels, que malgrat que en seus moments més lúcids s'oposessin a aquest reduccionisme, sí que

³⁴ Ibídem, pàg. 63.

³⁵ Ibídem, pàg. 64.

³⁶ Ibídem, pàg. 64.

³⁷ Ibídem, pàgs. 166 i següents.

tenen escrits que cauen en una lògica binària del conflicte social, com aquest passatge del *Manifest del partit comunista*: "La nostra època, l'època de la burgesia, es caracteritza per haver simplificat aquests antagonismes de classe. Avui, tota la societat tendeix a separar-se, cada vegada més obertament, en dos grans camps enemics, en dues grans classes antagoniques: la burgesia i el proletariat "³⁸. La idea mateixa que se pot exportar la revolució, sense tenir en compte les característiques pròpies de cada país, cau així mateix en aquesta lògica binària. Domenico Losurdo creu que tal vegada un dels motius pel que es dóna això sigui la dificultat de moure política i teòricament pel complex entramat de "relacions de coerció" que travessen les societats. Resulta que es fa necessari comptar amb que de manera constant es donen conflictes de llibertats que obliguen al sacrifici temporal de determinats drets en pro d'altres. D'aquesta manera, pot ocórrer "que el reconeixement de l'autodeterminació d'un poble enforteixi l'enemic principal del moviment d'alliberament dels pobles oprimits en conjunt"³⁹ o que, com en les restriccions de llibertats que van tenir lloc a la Unió, s'hagi de triar entre "esclavitud perpètua dels negres o limitació parcial i momentània del principi d'autogovern i llibertat de premsa"⁴⁰.

Aquests conflictes, encara que dolorosos, són ineludibles a la pràctica política i que podrien temptar a refugiar-se en el reduccionisme per tal de eludir-los. Sorgiria un problema quan s'edifica el "Socialisme Imperial", presentat com a teoria que es presenta com a socialista i que obvia la dimensió nacional de la lluita de classe, desembocant així en un xovinisme nou. Davant d'aquesta interpretació ideològica del marxisme s'aixeca Lenin, a qui Domenico Losurdo li atorga el mèrit "d'haver superat definitivament la lectura binària de la lluita de classe"⁴¹ quan subratlla el caràcter internacionalista del moviment comunista, dimensió que assimila Mao quan es refereix a "la identitat entre la lluita nacional i la lluita de classes"⁴² i, en general, per tota la tradició que es partidària de la Revolució d'Octubre.

De quina manera es va pensar rearticular la lluita de classes un cop que el proletariat suposadament conquesta el poder polític?

³⁸ MEW,4, pag. 463. Marx K, Engels, F. (1955-1989): *Werke*, Dietz, Berlín.

³⁹ Losurdo, D. *La lucha de clases: una historia política y filosófica*, ... pàg. 149.

⁴⁰ *Ibidem*, pàg. 152.

⁴¹ *Ibidem*, pàg. 179.

⁴² *Ibidem*, pàg. 193.

Domenico Losurdo assenyala que, com sabem, el pensament marxista no considera que la lluita de classes conclouï amb la conquesta del poder polític per la classe treballadora. Contràriament, les bel·ligeràncies de classe no només continuen sinó que es fan més fortes i per aquest motiu, Lenin els mesos previs a la revolució bolxevic considerava tan necessari dotar-se d'una teoria marxista de l'Estat perquè entenia que aquest era un instrument necessari en la nova conjuntura. Es crea així un problema de desigualtat entre països al haver d'impulsar l'economia nacional més enllà de moments de mobilització popular . Desigualtat que van patir països com Xina⁴³ o la URSS.

Es podria pensar que amb aquest conflicte internacional ens trobem davant una lluita de classes.

5. MARXISME OCCIDENTAL O MARXISME ORIENTAL?

Per Domenico Losurdo, la Història no procedeix de manera lineal, sinó més bé mitjançant contradiccions i lluites, que hem vist, fins al punt que de vegades pareix tornar enrere. A partir de la crítica que fa al marxisme occidental, Domenico Losurdo desenvolupa el seu replantejament original del marxisme, donant una importància fonamental a temes com el colonialisme, l'anticolonialisme o la lluita de classes que hem intentat explicar.

La tradició clàssica del marxisme es va formar a partir de Karl Marx i Friedrich Engels, fundadors del materialisme històric, i de la generació que els va succeir, tant des del punt de vista cronològic, com de la producció intel·lectual. Els membres de la generació posterior a ells – Antonio Labriola, Franz Mehring, Karl Kautsky o Georgy Plekhanov, provinents de regions orientals i meridionals d'Europa, van estar íntimament vinculats a la vida política i ideològica dels partits obrers dels seus països, i la seva obra va ser una espècie de continuació dels treballs d'Engels, que buscaven sistematitzar el marxisme històric com a teoria general de l'home i la naturalesa per donar al moviment obrer una visió àmplia i coherent del món que calia transformar. La següent generació – V.I. Lenin, Rosa Luxemburg, Rudolf Hilferding, Leon Trotski, Otto Bauer o Nikolai Bukharin- més nombrosa que l'anterior, va arribar a la seva maduresa en un ambient més tens que els seus predecessors, i va confirmar un canvi que començava a percebre:

⁴³ Vegeu Losurdo, D. *La lucha de clases: una historia política y filosófica, ...* pàgs 337 i següents.

el desplaçament de l'eix geogràfic de la cultura marxista clàssica cap a Europa oriental i central.

Pot el marxisme ser objecte d'interpretació i d'aplicació variada i contradictòria? Pareix ser que sí.

D'una banda, el marxisme occidental és un terme utilitzat pels teòrics marxistes basats a Europa central i occidental i, més recentment, Amèrica del Nord i, d'altra banda, el marxisme oriental està basat amb la filosofia a la Unió Soviètica.

Domenico Losurdo senyala que el marxisme occidental és independent del marxisme dels països oficialment socialistes i marxistes, tots ells situats a l'Est⁴⁴.

D'aquesta manera, el marxisme occidental té el seu origen en els esdeveniments que van succeir a la crisi del moviment obrer internacional en el context de la I Guerra Mundial, amb l'establiment d'una ala socialdemòcrata i una ala comunista, la fi de la II Internacional i el triomf de la Revolució bolxevic a Rússia⁴⁵.

El terme sorgeix en el context de la polèmica dels leninistes contra György Lukács, que va ser el primer autor marxista que va criticar els plantejaments de Karl Marx i Friedrich Engels, realitzant una sòlida crítica a la concepció objectivista de la dialèctica de Friedrich Engels i assenyalant les diferències fonamentals que la separaven de la concepció de Karl Marx. György Lukács s'oposa fonamentalment a la existència de lleis objectives de l'evolució històrica i al realisme ingenu del marxisme ortodox⁴⁶. No obstant, el seu ús és sistematitzat per Perry Anderson. En aquest sentit, escriu : "(...) el cos de l'obra dels autors dels que ara ens ocuparem, en efecte, va constituir una configuració intel·lectual totalment nova dins el desenvolupament del materialisme històric. A les seves mans, el marxisme es va convertir en una mena de teoria que en certs aspectes crítics era molt diferent de tot el que havia precedit. En particular, els temes i preocupacions característics de tot el conjunt de teòrics que va arribar a la maduresa política abans de la primera guerra mundial es van desplaçar dràsticament, en un viratge que va ser al mateix temps generacional i geogràfic "⁴⁷.

⁴⁴ Losurdo, D. *El marxismo occidental*,..., pàg.9.

⁴⁵ En aquest aspecte, Domenico Losurdo coincideix amb altres autors (M. Bloch, G. Lukács) i contrasta de manera sistemàtica el "marxisme occidental" amb el "marxisme oriental" que presenta com la seva antítesi productiva.

⁴⁶ Lukács, G. *Historia y conciencia de clase*, 1976, Barcelona, Grijalbo.

⁴⁷ Anderson, P., *Consideraciones sobre el marxismo occidental*, 1978, Madrid, Siglo XXI, pàg. 36.

Si bé els precedents van ser deguts a Maurici Merleau-Ponty i abans encara, a Max Horkheimer, un dels creadors de l'anomenada Escola de Frankfurt⁴⁸.

Nascut al cor d'Occident, el marxisme, amb la Revolució d'Octubre, com hem dit, es va estendre a tots els racons del món, desenvolupant-se de maneres diferents i contrastades, depenent del context històric, econòmic i social. A diferència, de l'Orient, el marxisme occidental va perdre el seu vincle amb la revolució anticolonialista del món, punt d'inflexió del segle XX, i finalment es va esfondrar.

Domenico Losurdo creu que la crisi del marxisme en les darreres dècades no se pot atribuir només a la caiguda del socialisme real, sinó que hem de remuntar al marc teòric del marxisme, i fonamentalment al marxisme occidental. Diagnostica la "mort" d'aquest marxisme i planteja una qüestió decisiva: el seu renaixement podria ser actualment possible? En quines condicions?⁴⁹.

Com hem avançat, aquest pensa, com altres autors com György Lukács, que el marxisme occidental va néixer com a reacció a la carnisseria de la IGM i de la Revolució a Rússia: "La història que proposo reconstruir comença a dibuixar-se entre l'agost del 1914 i l'octubre del 1917, entre l'esclat de la Primera Guerra Mundial i la victòria de la Revolució d'Octubre. Arran d'aquests dos esdeveniments històrics, el marxisme coneix una difusió planetària que el projecta més enllà de les fronteres d'Occident en què es va mantenir confinat en el moment de la Segona Internacional(...)"⁵⁰, encara que la perspectiva dels pensadors primerencs com ara György Lukács es va veure influenciada per temes que tenien el seu origen en l'anarquisme de Mikhaïl Bakunin. El marxisme occidental que van generar, incapaç de construir un Estat capaç de suportar les pressions de l'imperialisme⁵¹, es va veure condemnat a la impotència i a la involució. La ceguesa que va seguir, tant teòrica com política, enfonsava les seves arrels en la reacció formativa de la generació de 1914 davant la catàstrofe de la Gran Guerra, que va generar en ells un rebuig del nacionalisme, al qual responsabilitzaven de la massacre mútua dels pobles d'Europa;

⁴⁸ Losurdo, D. *El marxismo occidental*, ..., 2019, Madrid, Trotta, pàg. 10.

⁴⁹ *Ibidem*, pàg. 169.

⁵⁰ *Ibidem*, pàg. 15.

⁵¹ El terme imperialisme fa referència a l'actitud, doctrina o acció que condueix al domini d'un estat sobre un altre o altres mitjançant l'ús de la força militar, econòmica o política. Durant l'últim terç del segle XIX les potències europees i algunes extraeuropees (USA i més tard el Japó) van desenvolupar una política d'expansió colonial accelerada que ja venia gestant des de començaments de segle. Aquesta nova fase del colonialisme, que rep la denominació d'imperialisme, tendia a la formació de grans imperis i va constituir una constant font de conflictes que van desembocar en la IGM.

Font: www.claseshistoria.com/imperialismo/concepto.htm

una aversió per la tecnologia, que havia permès la matança a una escala industrial; i la creença simplista segons la qual el camí al socialisme podria transitar, conseqüentment només a força de lluita de classes.

Karl Marx i Friedrich Engels van viure i van treballar en l'època en què el capitalisme es desenvolupava encara en línia ascendent, quan recentment maduraven les premisses per a la revolució proletària. En el límit entre els segles XIX i XX el capitalisme va entrar en la seva última etapa monopolista (Imperialisme). En l'època, en què el centre del moviment revolucionari mundial es va traslladar a Rússia, el cap del proletariat rus Lenin va defensar al marxisme dels atemptats de part del revisionisme i l'oportunisme, va desenvolupar de manera creadora el marxisme, adaptant-lo a les noves condicions històriques. El leninisme és el marxisme de l'època de l'imperialisme i de la revolució proletària, de l'època de la victòria del socialisme⁵². És el cas del marxisme oriental.

A Àsia, la IGM no va ser el cataclisme de caràcter únic que va ser a Europa. Per als revolucionaris xinesos i vietnamites, tal com assenyalava Ho Chi Minh⁵³, el vessament de sang colonial era molt anterior a 1914; si de cas, la Gran Guerra havia debilitat el control que exercien els imperis europeus sobre els pobles d'Àsia. Per a ells, l'atractiu de la Revolució Russa no residia en la seva imatge de revolta «antibèl·licista» o «antinacional», sinó que residia en la seva inspiració «nacional» per a una lluita antiimperialista. Entre 1919 i 1921, l'Estat dirigit pels bolxevics s'havia mostrat capaç per si sol de alliberar-se de les potències imperialistes que havien tractat de sotmetre-ho. Això va ser el que va permetre a la Unió Soviètica i a la nova Internacional Comunista guanyar-se no només l'adhesió sinó també el suport de militants no marxistes però sí anticolonialistes, com era el cas de Sun Yat-sen⁵⁴. Pel mateix motiu, en el marxisme oriental tampoc podia plantejar-se una hostilitat cap a la ciència o cap a l'Estat. Les lluites asiàtiques per l'alliberament nacional requerien amb urgència l'ocupació de la ciència per a construir tant una economia moderna capaç de treure a les masses de la misèria, com un Estat fort i capaç de defensar la independència de la nació de l'atac estranger.

⁵² Rosental, M. i Iudin, P, *Diccionario filosófico abreviado*, 1959, Montevideo, Pueblos Unidos, pàgs. 322-325.

⁵³ Losurdo, D. *El marxismo occidental*, ..., pàgs. 24 i ss.

⁵⁴ "Atribueix a la Revolució d'Octubre el mèrit d'haver-se alçat contra la desigualtat i la defensa de la humanitat: contra la desigualtat global (...)", Losurdo, D. *El marxismo occidental*, ... pàg. 35.

Així, els marxistes orientals no albergaven il·lusió alguna que una revolució socialista pogués donar tots aquests fruits d'un dia per l'altre. A Rússia, els bolxevics estaven al principi imbuïts d'una expectació política encara més gran que els marxistes occidentals, ja que creien que estaven simplement erigint un cap de pont per a la revolució en les societats industrials avançades d'Europa i, fins i tot, que estaven experimentant breument amb una economia de bescanvi sota el comunisme de guerra. Però aviat es va imposar el seny, a mesura que s'emprenia la dura tasca de construir el socialisme en un sol país amb el màxim de coneixement científic i de les tecnologies modernes per desenvolupar l'economia i armar a l'Estat contra la invasió.

En definitiva, si a Occident preval la denúncia de les fatals conseqüències (la matança i l'enfonsament de la democràcia) provocades per la guerra imperialista, a l'Est, contràriament, la Revolució d'Octubre de 1917 té una extraordinària repercussió gràcies als "esclaus de les colònies" per trencar les cadenes d'opressió i humiliació nacional. Si a Occident l'estat nació era assedegat de sang que sacrificava milions d'homes als interessos de la gran capital, a l'Est es va aconseguir l'objectiu de desfer-se del colonialisme i acabar amb les pràctiques de l'esclavatge i dels genocidis per les grans potències capitalistes contra els bàrbars.

En les dues àrees en què el món estava dividit, l'imperialisme era percebut de manera diferent; no hi ha cap contradicció, però hi ha una convergència plena entre aquests dos aspectes: els marxistes que, d'una banda, exerceixen el poder i els marxistes que, per contra, es troben en l'oposició i es concentren cada vegada més en la "teoria crítica", sobre la "deconstrucció", a més de denunciar el poder i les relacions de poder com a tals. Aquí trobem, precisament, l'acte de naixement del "marxisme occidental", que, allunyant-se del poder, jutja per identificar la condició privilegiada per redescobrir el marxisme "autèntic" que ja no es redueix a la ideologia estatal. No obstant, es va concentrar gairebé exclusivament en les "formes respectables" de la dominació burgesa i capitalista.

Després de perdre de vista el destí que es va reservar per primera vegada als pobles colonials, la crítica del "real socialisme", encara que necessària, va conduir a una apologètica liberal i una liquidació indiferenciada de la història del comunisme del segle XX . En aquest sentit, Michael Hardt i Antonio Negri apunten: "És una ironia tràgica del destí que a Europa el socialisme el moviment nacionalista s'assemblaria finalment al nacionalsocialisme (...). La màquina abstracta de la sobirania era el centre

dels dos sistemes"⁵⁵. En aquest equilibri històric imprudent, els pobles en condicions colonials o semicolonials continuen sense jugar cap paper. Es comparen i assimilen en silenci dos països, dels quals el primer va donar un fort impuls al procés de descolonització, i el segon va voler heretar i radicalitzar la tradició colonial, fins al punt de considerar-lo actual a Europa de l'Est.

Per Domenico Losurdo, la divisió entre marxisme Occidental i el marxisme Oriental era una lluita pel reconeixement entre dos subjectes que desafiaven, respectivament, al capitalisme i l'imperialisme: la classe treballadora i nacions senceres en la seva batalla contra el colonialisme. La unitat entre aquests dos subjectes era possible, però mai podia donar-se per establerta. Avui dia, no només els cubans i els palestins són orfes de l'experiència soviètica. L'intent de definir una política comunista va ser sempre més fàcil quan existia la URSS. Així, els marxistes podien justificar-se amb ella, definir-se contra el seu fracàs o reconèixer els seus èxits, al temps que comprenien que no era simplement un model digne de ser reproduït.

El deteriorament general de la dominació occidental, de la seva jerarquia imperialista, és a dir del capitalisme com a sistema mundial ha engendrat el fenomen de despolarització, de descontrol perifèric, la Xina i Rússia però també l'Iran, i els jocs més o menys independents d'alguns estats "progressistes" d'Amèrica Llatina il·lustren el procés.

6. CONCLUSIONS

Pretendre exhaustivitat en un text com el present resulta un excés, però de les qüestions que hem apuntat, es desprenen algunes conclusions:

Referent a la primera qüestió, pensem que Domenico Losurdo a l'oferir una contrahistòria de la tradició liberal, mostra que lluny de coincidir amb la història de la llibertat, la tradició liberal va definir els drets de l'home com aquells del propietari privat, negant la universalitat del concepte de l'home que suposadament afirmava. La història dels drets de l'home s'entrecrua amb la història de la lluita de classes i de masses, inspirada en una tendència dominant de la modernitat, l'humanisme civil o republicanisme plebeu, la inspiració es pot rastrejar fins Jean-Jacques Rousseau, Karl Marx i Friedrich Engels.

⁵⁵ Losurdo, D. *El marxismo occidental*, ..., pàg. 141.

El filòsof no critica tant el liberalisme en si, al qual reconeix també molts mèrits, sinó més aviat contra una història del liberalisme que amaga les seves contradiccions, o fins i tot legitima les seves atrocitats, contra una visió actual edulcorada del seu “costat més fosc”. De fet, mostra els costats dels ideals liberals a través de les pràctiques que es contraposen a ells. Però això, no invalida les idees en si mateixes, sinó que ofereix la possibilitat de "extreure de la pròpia cultura dominant motius per a una revolta"⁵⁶.

En relació a la segona qüestió, estem totalment d'acord amb l'afirmació que fa Domenico Losurdo que la lluita de classes no és només un conflicte entre la classe propietària i la classe treballadora que depenen d'ella. També ho és l'explotació d'una nació per part d'una altra, com va denunciar Karl Marx, i l'opressió de la dona per part de l'home, com va escriure Friedrich Engels. D'aquesta manera, enfront de la idea massa genèrica d'una sola lluita de classes, podem dir que n'hi ha moltes, com ara la lluita per l'alliberament nacional. Segons el filòsof, a partir de la Revolució Francesa, les masses populars deixen de concebre la misèria com un desastre natural i es rebel·len per aconseguir millores en les seves condicions de vida i laborals, això és lluita de classes. Si considerem que una petita vaga per una millora de les condicions en una fàbrica és lluita de classes, per què no hem de considerar que la lluita d'un poble per alliberar-se també és lluita de classes? Per exemple, quan Hitler envaeix l'URSS, diu que vol colonitzar i esclavitzar l'Europa oriental (no volia sotmetre només els obrers russos, volia sotmetre tots els russos i convertir-los en esclaus perquè creia que eren una raça inferior). En aquest cas, la lluita de classes també és una lluita nacional. També la lluita dels xinesos contra l'imperialisme japonès és un altre bon exemple (volia impedir la divisió de treball entre els que esclavitzen i els esclaus).

Possiblement, el que hem trobat a faltar pel que fa a la lluita de classes que defensa Domenico Losurdo, sigui la manca d'atenció a la lluita de les dones per l'emancipació. Es mou més entre la lluita de l'alliberament nacional i la lluita obrera.

Creiem, de la mateixa manera que ho fa Domenico Losurdo, que l'Estat del Benestar que durant diverses dècades hem conegut a Europa no ha estat fruit del liberalisme com pensa la majoria. En realitat, aquests avenços socials no han estat una concessió graciosa de l'elit dirigent -la burgesia- sinó fruit de la llarga lluita de classes que s'inicia fonamentalment a part de la revolució russa de 1917. Des de la caiguda del mur de Berlín, i després del desprestigi de la praxi marxista, aquesta última ideologia ha

⁵⁶ Losurdo, D. *Contra-història del liberalisme*,... pàg. 308.

perdut força el que ha aprofitat la ideologia liberal per acabar amb l'estat del benestar. Si res ni ningú hi posa remei, probablement assistirem en els propers lustres a la fi de l'estat social i a la tornada de les grans desigualtats socials. La classe mitjana es reduirà de manera considerable, alhora que apareixeran nombrosos treballadors empobrits que ni treballant aconseguiran satisfer les seves necessitats més bàsiques.

En definitiva, el panorama no és el més lluminós degut al triomf de la ideologia neoliberal. Possiblement una de les poques esperances és que precisament la reaparició de la classe obrera en el seu més extens sentit, doni lloc a un retorn del moviment obrer i a un renaixement del pensament marxista. També pensem que seria positiu que potències regionals com Rússia o emergents com la Xina, aconseguissin el potencial suficient per frenar o almenys limitar l'expansionisme nord-americà pel món i la seva ideologia neoliberal.

D'aquesta manera, a partir dels grans encerts i dels errors comesos podrem apreciar el caràcter dialèctic de la teoria marxista, que està en constant desenvolupament. Podem dir que avui més que mai, en el segle XXI, el marxisme està vigent com a eina d'alliberament dels treballadors del món i com a factor de construcció d'una nova societat sense explotats ni explotadors. Negar-ne la seva vigència seria negar l'instrument teòric fonamental de la revolució socialista, la lluita de classes, la realitat de l'explotació de l'home per l'home, és assumir de qualche manera que la pobresa, la dominació i l'opressió dels homes és immanent a la realitat social, seria negar la imperiosa necessitat de transformar la manera de producció capitalista amb les relacions socials que el sustenten.

Finalment, referent a la tercera qüestió plantejada a aquest treball, podem afirmar que Domenico Losurdo defensa de manera ferma el marxisme oriental⁵⁷ o fins i tot, podríem dir, el marxisme-leninisme, que és segons ell el marxisme més pròxim al plantejament de Karl Marx, per sobre del marxisme occidental, encara que ens crida profundament l'atenció la creença desmesurada del filòsof en el marxisme oriental pel que fa a la fase de transició post-revolucionària. Així mateix defensa el marxisme oriental i la seva raó d'Estat, que va empènyer la industrialització russa i les lluites d'alliberament nacional de mig planeta. El marxisme occidental es va quedar, segons el filòsof, aïllat socialment, sumit en els somnis impossibles del seu antiestatisme. De totes

⁵⁷ Més que en Karl Marx i Friedrich Engels, Domenico Losurdo troba en Lenin una comprensió més precisa i profunda de la qüestió nacional com a element constitutiu essencial de la qüestió democràtica (el principi de l'autodeterminació és la democràcia aplicada a les relacions internacionals).

maneres, segurament, no es va donar a Occident la radical socialització dels mitjans de producció prevista per Marx, sinó que està en curs un procés de reprivatitzacions a Europa Oriental i profunds dubtes i qüestionaments es manifesten fins i tot als països que d'una o altra manera segueixen reivindicant del "socialisme".

No obstant això, pensem que segueix sent un fet que la relació entre economia i política i la concepció mateixa de llibertat va ser profundament modificada, fins i tot a Occident, pels ensenyaments de Marx.

7. BIBLIOGRAFIA

- Anderson, P.(1978): *Consideraciones sobre el marxismo occidental*, Madrid, Siglo XXI.
- Cicerón (2014): *La República*, Trad. F. Miguel del Rincón Sánchez, Madrid, Alianza.
- Engels, F.(1952): “Discurso ante la tumba de Marx” a Marx y Engels *Obras escogidas*, t. II, 1952, Moscú, Edit. Espasa.
- Gadamer, H.(1993): *Verdad y método*, Salamanca, Edit. Sígueme.
- Grinell, R.(1997): *Social work research and evaluation: Quantitative and qualitative approaches*. Illinois, E. Peacock Publishers.
- Hernández Sampieri, R.(1998): *Metodología de la investigación*, México, McGraw-Hill.
- Harvey, D.(2015): *Breve historia del Neoliberalismo*, Madrid, Akal.
- Kotz, D.(2000): Building Socialism theoretically: Alternatives to capitalism and the invisible hand, a *Science and Society*.
- Locke, J. (2014): *Segundo Tratado sobre el Gobierno Civil*, Capítulo IV, traducción de C. Mellizo, Madrid, Alianza Editorial.
- Losurdo, D. (1996): “Después del diluvio: ¿retorno a Marx? a *Marx ahora*, Revista Internacional, nº 2, La Habana.
- Losurdo, D. (2005): *Contrahistoria del liberalismo*, Madrid, El Viejo Topo.
- Losurdo, D. (2014): *La lucha de clases: una historia política y filosófica*, Madrid, El Viejo Topo.
- Losurdo, D. (2019): *El marxismo occidental*, Madrid, Trotta.
- Lukács, G(1976): *Historia y conciencia de clase*, Barcelona, Grijalbo.
- Marx, K. (1852): Carta a Joseph Weydemeyer, 5 de març de 1852.

- Marx, K.(1976): “El Manifiesto del Partido Comunista” a *Obras Escogidas* en 3 Toms. Tom I, Moscú. Edit. Progreso.
- Marx K, Engels, F. (1955-1989): *Werke*, Diezt, Berlín.
- Marx, K. y Engels, F.(2014): *La ideología alemana*, traducción de Wenceslao Roces, Madrid, Akal (I,A,2).
- Nolte, E.(1999): “Sobre el revisionismo” a *Fascismo y comunismo*, F. Furet, México, Fondo de Cultura Económica.
- Rémond, R. (198): “La edad del liberalismo” a *Introducción a la historia de nuestro tiempo*, Vol. I, El Antiguo Régimen y la Revolución, 1750-1815, Barcelona, Vicens Vives.
- Rosental, M. i Iudin, P.(1959): *Diccionario filosófico abreviado*, Montevideo, Pueblos Unidos.
- Sandoval Calisimas, C.(1996): *Investigación cualitativa, ...,* Bogotá, ICFES.
- Sánchez, A.(2001): “El método hermenéutico,...” en *CAUCE, Revista de Filología y su Didáctica*, 24.

Webgrafia

www.encyclopedia-juridica.biz14.com/d/manumisión/manumisión.htm

www.claseshistoria.com/imperialismo/concepto.htm